

Єлецьких Світлана

*Д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів
Донбаської державної машинобудівної академії, м. Краматорськ*

Рад Наталія

*К.е.н., доцент, начальник Головного управління
Пенсійного фонду України в Донецькій області, м. Слов'янськ*

**КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ФІНАНСОВО СТІЙКОГО
ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ:
ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ І ЗАПРОВАДЖЕННЯ**

Реалізація задекларованих Конституцією України принципів соціальної держави щодо формування високих соціальних стандартів у сфері пенсійного забезпечення передбачає наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів [1]. Саме фінансова спроможність пенсійної системи виконувати зобов'язання визначає рівень її життєздатності. При цьому, тривалий характер пенсійного страхування потребує від означеного механізму фінансової стійкості у довготривалій перспективі. Запроваджена у 2004 р. змішана модель пенсійної системи, що складається із солідарної та накопичувальної систем загальнообов'язкового державного пенсійного страхування і системи недержавного пенсійного забезпечення, поряд з розширенням можливостей у формуванні пенсійних активів громадян, мала на меті також забезпечення її фінансової спроможності [2]. Практика свідчить, що успішність функціонування оновленої системи пенсійного страхування обумовлюється параметрами її внутрішньої побудови, здатністю інтегруватись до вітчизняного соціально-економічного середовища, а також спроможністю останнього сприяти перетворенню пенсійної системи у фінансово збалансовану модель.

Дослідження актуальних аспектів функціонування пенсійного забезпечення в системі суспільних зв'язків знаходило відбиття у працях Л. Кочеткової, Н. Борисенко, Б. Зайчука, О. Нікіфорової, К. Лібанової, О. Макарової та багатьох інших. Однак триваючі проблеми фінансової незбалансованості вітчизняної пенсійної системи на фоні суспільних трансформацій обумовлюють необхідність подальших досліджень у напрямку формування фінансово стійкої моделі пенсійної системи. Це пояснює актуальність дослідження.

Таким чином, метою статті є аналіз окремих аспектів функціонування вітчизняної пенсійної системи, виявлення проблемних питань фінансової забезпеченості та визначення напрямків її удосконалення в напрямку формування фінансово стійкої моделі пенсійного страхування.

В контексті дослідження варто зазначити, що фінансова стійкість вважається однією з найбільш важливих передумов успішного функціонування будь-якого виду пенсійної системи. Н. Борисенко відмічає, що в економічній теорії «стійкість» розглядається як здатність системи зберігати власні якості в умовах динамічного середовища і внутрішніх трансформацій та одночасно забезпечувати наближуючий до мети розвиток [3, с. 13–14]. Автором виділяється дві ознаки фінансової стійкості: платоспроможність та наявність ресурсів для розвитку [3, с. 15]. Дослідник О. Коваль під «стійкістю» пропонує мати на увазі фінансову стабільність системи. На його думку, система повинна бути побудована таким чином, щоб у майбутньому уникати ситуацій, що потребують невідкладної параметричної корекції (підвищення ставок пенсійного внеску, пенсійного віку тощо) [4, с. 5]. З іншого боку, наголошуючи на соціальному значенні співвідношення доходів та видатків пенсійної системи висловлюється думка про неможливість кваліфікувати фінансово стійкими бюджетні параметри в умовах низького розміру пенсій [3, с. 51]. Підкреслимо, що діючий механізм вітчизняної пенсійної системи функціонує в контексті задекларованих Конституцією України принципів соціальної держави [1]. Виходячи з викладеного метою вітчизняного пенсійного забезпечення має бути підняття його рівня до стандартів соціальної держави. Таким чином, досягнення цілей вітчизняного пенсійного страхування має оцінюватись з використанням відповідних критеріїв.

Разом з цим, останнім часом зміст і сутність самого поняття соціальної держави стали також набувати дискусійного характеру. Причиною критичних висловлювань став надмірно високий рівень соціальних видатків. Здійснюються спроби дійти висновку щодо оптимального обсягу обов'язків соціальної держави: чи повинна вона забезпечувати високі соціальні стандарти життєдіяльності та розвитку кожної людини або має лише створювати для цього рівні можливості. Запропоновані концептуальні рішення з урахуванням національних особливостей мають бути враховані у побудові вітчизняної моделі пенсійної системи. Водночас варто підкреслити,

що за висновками аналітичної доповіді Національного Інституту Стратегічних Досліджень під ідеальною пенсійною системою розуміється така, що відповідає наступним критеріям: достатнє, прийнятне по витратах, стійке та надійне пенсійне забезпечення громадян. При цьому, під «достатністю» мається на увазі як абсолютний, так і відносний розміри пенсії [4, с. 5]. Доцільно підкреслити, що запровадження страхового механізму трирівневої пенсійної системи суттєво підвищило роль доходів у формуванні пенсійних активів застрахованої особи. Адже від їх рівня залежить відрахування внесків та накопичень для пенсійних виплат, а отже і обсяг фінансових ресурсів для пенсійної системи. О. Нікіфоровою з цього приводу констатовано, що будь-які механізми удосконалення пенсійної системи не здатні створити достатню базу для пенсійних виплат в період виходу на пенсію «бідних працюючих» [5, с. 80]. Отже для досягнення фінансової стабільності потребує перегляду концепція формування доходів громадян. Втім, можна погодитись із твердженням про неможливість досягнення соціальної мети в сучасних умовах лише трансформацією соціальної складової [6, с. 200]. Приводячи широкий перелік чинників, що гальмують реформи в Україні науковцями робиться наголос на потребах економічного розвитку, причому в основу нової моделі пропонується покласти саме інтереси вітчизняних виробників і споживачів [7, с. 19]. Окремими дослідниками також висловлювались сподівання щодо стимулюючого впливу на соціально-економічний розвиток поширення глобалізаційних процесів. Однак, на думку Л. Кочеткової розвиток глобальної економіки не супроводжується розвитком глобального громадянського суспільства та всесвітньої соціальної держави [8, с. 162]. З точки зору інших дослідників, існуючий світовий устрій видався не здатним вирішити глобальні проблеми людства [9, с. 28]. Означене підтверджується зростаючим рівнем нужденності, кризою духовних і моральних цінностей, що свідчить і про кризу самої парадигми соціального розвитку у глобальному сенсі. За твердженням А. Амосова проблема полягає у відсутності ідеології розвитку. Адже саме ідеологія визначає, яким має бути економічний та соціальний устрій. [10, с. 269]. На державному рівні відсутність ідеології відбивається у суперечливості концептуальних орієнтирів складових пенсійної системи, зокрема у положеннях певних стратегічних документів. В. Попковим у вирішенні проблем розвитку пропонується застосування «цілісного

підходу» стосовно об'єктів із складною внутрішньою структурою, що виражає інтегрованість із середовищем та одночасно їх відносну автономність, основу на внутрішній єдності, самодостатності і незалежності від оточуючого середовища [11, с. 60, 68]. Дослідниками також висловлюється пропозиція щодо необхідності запровадження світогляду, що ґрунтується на засадах колективного розуму людства, духовно-моральних цінностях та спрямований на людський розвиток [9, с. 28]. В. Амосовим, вважається доцільним застосування алгоритму стратегічного планування з зарубіжної практики, що насамперед, потребує вироблення ідеології суспільного устрою. За результатами формування інституціональної матриці, як зазначає автор, здійснюється формування структурної, економічної, промислової, науково-технічної, технологічної, аграрної, соціальної, екологічної та інших політик з реалізації стратегічних планів та цільових програм [10, с. 270]. Формування архітектури та параметрів фінансово стійкого механізму пенсійної системи може бути вбудованим до приведеного алгоритму та гармонізованим до всіх напрямків розвитку.

Підсумовуючи результати дослідження можна зробити висновок, що механізм вітчизняної пенсійної системи ще не набув фінансово стійкого характеру. З метою вирішення перелічених у роботі проблемних питань, на нашу думку, необхідно: розробити ідеологію розвитку пенсійної системи у контексті положень соціальної держави; визначити і запровадити критерії оцінки пенсійної системи відповідно до положень соціальної держави; удосконалити параметри фінансової стійкості механізму пенсійної системи з точки зору цілісного підходу як складової загальнодержавного розвитку. Запровадження перелічених заходів дозволить підвищити фінансову стійкість пенсійної системи, забезпечити підвищення рівню соціальної захищеності пенсіонерів та подальший розвиток пенсійного страхування в контексті соціально-економічного розвитку країни. Перспективи подальших досліджень даної проблеми можуть бути сфокусовані в напрямку формування цілісної концепції сучасної пенсійної системи в суспільстві, що гармонійно розвивається.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254-к/96-вр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058>.

3. Борисенко Н.Ю. Проблемы обеспечения финансовой устойчивости Пенсионного фонда России / Н.Ю. Борисенко. – М.: Финансы и кредит, 2004. – 424 с.

4. Ризики, загрози пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України: аналіт. доп. / О.П. Коваль. – К.: НІСД, 2012. – 44 с.

5. Никифорова О.Н. Пенсионное обеспечение в системе социальной защиты населения: монограф. / О.Н. Никифорова. – М.: ИНФРА-М, 2013. – 124 с.

6. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Лібанова Е.М., Макарова О.В., Курило І.О. та ін.]; за ред. Е.М.Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

7. Кір'ян Т. Основні чинники, які гальмують реформи в Україні / Т. Кір'ян, М. Шаповал // Вісник Пенсійного фонду України. – 2015. – № 4. – С. 16–21.

8. Кочеткова Л.Н. Философский дискурс о социальном государстве: монограф. / Л.Н. Кочеткова. – М.: ИНФРА-М, 2012. – 216 с.

9. Бородзинов В.С. Парадигма планетарного мировоззрения XXI века / В.С. Бородзинов, В.П. Делия, Н.Н. Лукьянчиков. – Балашиха, изд-во «Де-По», 2011. – 256 с.

10. Амосов А.И. Последствия сверхускорения эволюции экономики и общества в последние столетия: Закономерности социального и экономического развития / А.И. Амосов. – М.: Издательство ЛКИ, 2009. – 312 с.

11. Устойчивое экономическое развитие в условиях глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и практики управления / Под ред. В.В. Попкова. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 295 с.

Кізіма Тетяна

*Д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

В сучасних умовах можливість знецінення грошей спонукає частину власників заощаджень до їх капіталізації. Відтак, заощадження населення набирають форми фінансових активів.